

Dette er en historie om hvordan unge mennesker plutselig kan havne i noe de ikke har kontroll over, og hvordan små tilfeldigheter kan få store og farlige konsekvenser i dagens Russland. Gessen har levert en spennende beretning om både feminisme og forandring i Russland.

Da øst ble vest: livet i Europa etter kommunismens fall

Ingrid Brekke

Oslo: Kagge 2014

234 sider. ISBN 9788248914945

Anmeldt av **Zsuzsanna Kiss** [hovedbibliotekar, Universitetsbiblioteket i Oslo, zsuzsanna.kiss@ub.uio.no]

Høsten 2014 kom det ut to bøker om Øst-Europa, begge to skrevet av journalister. En av skribentene, Jahn Otto Johansen, har en karriere på nesten 60 år bak seg som utenrikskorrespondent. Den andre er 30 år yngre og har bare et fireårig nærmere bekjentskap med denne delen av Europa som dens egne innbyggere gjerne kaller Sentral-Europa. Betegnelsen *Sentral-Øst-Europa* brukes gjerne også, for eksempel av den kjente samfunnsøkonomen János Kornai for å markere avstanden fra Russland (se «The Great Transformation of Central Eastern Europe», *Economics of Transition*, 14 [2], 2006).

Den yngre journalisten Ingrid Brekkes bok fortjener også stor oppmerksomhet. Hun har vært stasjonert i tilsammen to år i Berlin som Aftenpostens korrespondent, i tillegg har hun reist mye på tvers av hele Øst-Europa fra Tyskland til Ukraina. Hun har forbedret seg grundig i både historie, samfunn og det politiske liv i disse landene, samtidig som hun har stiftet personlig bekjentskap med et anseelig antall mennesker med vidt forskjellig bakgrunn. Hun har intervjuet sosiologer, filosofer, politikere, prester, studenter, unge og gamle. Hennes bok er ikke bare en åpensinnet, frisk gjengivelse av hennes opplevelser, men den inneholder også noen fine, korte sammenliknende refleksjoner om Norge og norske forhold.

Bokens sjanger tilsier at man ikke skal forvente seg noen dypere samfunnsanalyser, men god journalistikk kan ofte fortelle mye. Ingrid Brekke er flink til å plukke ut intervjuobjekter med den type mangfoldige etniske familiebakgrunner som er så vanlig

i disse traktene. I samtalene fremkommer typiske meninger fulle av motsigelser, myter og fordommer. Hun henter frem forbløffende fortolkninger av den nyere tids historie og kontroversielle oppfatninger av dagens politiske situasjon.

Vi kan ofte oppleve hvor vanskelig det er å unngå den fellen det er å fortelle samme historier, gjenta de samme politiske uttalelser som en vanlig avisleser som er interessert i emnet kjenner fra før av. Ingrid Brekke klarer denne oppgaven bra. Hun holder gjennom hele boken en fin balanse mellom å gjengi fakta kjent fra faglitteraturen, samtidig som hun gir uttrykk for sine personlige meninger. Boken skiller seg ut fra den vanlige Øst-Europa-journalistikken også i en annen sammenheng: i møte med fjerne, litt eksotiske land fremheves ofte journalistens ego, med hans eller hennes reaksjoner som det interessante og mest spennende. Ingrid Brekke forblir alltid i bakgrunnen, men hennes skarpe blikk oppdager alltid det vesentlige, og hennes treffende bemerkninger utløser ofte en hyggelig overraskelse hos leseren. Hennes søkende og kritiske holdninger bidrar til at leseren selv stiller spørsmål ved sine egne kunnskaper eller fordommer.

Forfatteren konsentrerer seg om tre land: Tyskland, det vil si det tidligere DDR, Polen og Ungarn. Beskrivelsen av Tyskland gir kanskje ikke så mye ny informasjon. Historien rundt byggingen av muren, og de eventyrlige, eller tragiske, rømningsforsøkene har vært mye omtalt før. Det som etter hvert blir interessant er å lese hvor forskjellig diktaturet kunne være i de enkelte land, og hvordan det påvirker situasjonen i dag. Vi vet at det har skjedd flere forsøk på oppgjør med det kommunistiske diktaturet, spesielt i Tyskland. Fra intervjuene ser vi samtidig at ønsket om å ikke grave i fortiden er veldig sterkt hos de eldre menneskene. Brekke belyser at både Tyskland og Polen klarer seg bra både økonomisk og samfunnsmessig når det gjelder demokratiseringsprosessene. Dette skjer samtidig med en del kontroversielle konsekvenser av overgangen til kapitalismen, som vekker en del spørsmål. Hvor viktig var det å privatisere, og hvordan foregikk det? Ville det vært mulig å gjøre det på en annen måte, slik at ikke den tidligere kommunistiske nomenklaturen tjente mest på privatiseringen? Mange mistet jobbene sine. Mange i den eldre generasjonen er misfornøyde og tenker med stor nostalgi tilbake på sosialismen.

I motsetning til det generelt positive inntrykket av situasjonen i Tyskland og Polen, er Ungarn en skikkelig nedtur. Her kan det nevnes et ordtak som forfatteren siterer: «Hvis du har en ungarsk venn, trenger du ingen fiende» (s. 135). Setningen står opprinnelig

i en novelle om bankraneren John Dillinger utgitt av den amerikanske forfatteren Kurt Vonnegut i 1997. Dette bonmot er blitt til et «ordtak» i løpet av drøyt 20 år, og forteller litt om hvordan nåtidens ungarere oppfattes av verden. Forfatteren skynder seg også i dette tilfellet å korrigere denne påstanden ved å fastslå at «det er heldigvis ikke sant, ungarere er som andre folk, men som nasjon fremstår Ungarn så absolutt som sin egen verste fiende». Denne formuleringen er så presis at alle ungarere burde lese den.

Som i de tidligere kapitlene gir forfatteren først en oversikt over alle de viktigste momentene i de siste 25 års hendelsesløp. Hun legger spesiell vekt på Viktor Orbáns regjering som den viktigste årsaken til at bildet av landet er så dystert når det gjelder demokrati, rettssikkerhet, og ytringsfrihet; alle de verdiene som er viktigst for Europa for øvrig.

Det er én ting, som forfatteren sier, at Viktor Orbán er en kynisk maktpolitiker, men hvorfor har han fremdeles så stor støtte i det ungarske samfunnet? Dette er en gåte som selv ungarske samfunnsforskere har vanskeligheter med å forklare.

Ingrid Brekke lar seg ikke manipulere av hovmodige ungarske makthavere og deres trofaste tilhengere som ofte tror at utlendinger ikke forstår noen ting, delvis på grunn av det vanskelige språket. Det er sjelden at ungarske navn skrives på riktig måte. Brekke er også i denne sammenheng veldig presis, alle aksenter og dobbeltkonsonanter er skrevet riktig, bortsett fra en eneste liten feil (s. 156) i navnet til en restaurant i Budapest som heter Kóleves (Steinsuppe). Stedet er for øvrig et typisk eksempel på det litt merkelige bylivet i Budapests indre strøk med sine kultsteder, såkalte ruin-pubs. Her møtes ungarske intellektuelle, studenter og unge mennesker. Samtalene med dem avslører at populariteten til statsministeren og hans parti ikke er så stor som den statlige propagandaden kan gi inntrykk av. Rett etter at boken ble publisert skjedde det mye i landet som bekrefter dette.

Boken kan anbefales sterkt for lesere som interesser seg for denne delen av Europa.